

TROLDDOMSSAGER PÅ VARDEEGNEN 1614-20.

Baseret på sagernes behandling ved Viborg Landsting og beskrevet som en blanding af omsætning til nutidsdansk og direkte transskription, det sidste for at bevare noget af autenticiteten i sproget for 400 år siden. Sagerne fremstilles i kronologisk orden, og undervejs får man det tydelige billede, at den ene sag trækker den anden med sig, og det ses jo også, at disse sager er affødt af tidligere sager, som endte med, at de anklagede blev dømt til at blive brændt på bålet.

Man kan få den tanke, at nogle af de dømte personer kan have lidt af mentale forstyrrelser med vrangforestillinger, som i dag ville have ført dem ind i det psykiatriske behandlingssystem. Og man kan godt undre sig over, hvor lidt der målt med vore øjne skulle til, for at man kunne komme til at lide en frygtelig død på bålet !!

Links til love med videre angående trolddomssager: <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/uddrag-af-den-kalundborgske-reces-om-trolddomssager-21-november-1576/> hvor der er links til diverse artikler.

<https://tidsskrift.dk/index.php/historisktidsskrift/article/view/34112/65952>

Trolddoms processernes ophør i Danmark

TROLDDOMSSAGER I VARDE 1617 - **Sidsel Pederskone**

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=11583183#134597,37797136> s.247a
21.juni 1617

Skikket var Peder Klementsens bysvend i Vardes 'vise bod' Niels Knudsen ibm, som havde hidstævnet hæderlige mand Hr Peder Matzen sognepræst i Varde og Otte Rasmussen borgmester ibm for nogle 'udlæggelser' efter 2 misdæderes Elin Clemidz og Line Vidschis ord som udlagde Peder Christensens hustru Zidsell Peders på hendes gode rygte og navn.

De havde indstævnet Peder Andersen borger ibm og Hans Vistisen borger ibm, som fremlagde et vidnesbyrd af Varde rådhus efter Ellin Clemens bekendelse 1614 den 9.november, der bl.a. bekendte, at hun med trolddomsmagt og djævelskunster tog livet af Otte Rasmussens hustru Karen Ottens i Varde. (s.247b) Fremlagde et vidne fra Varde rådhus 9.november 1614, hvor Ellin Clemens bl.a. bekendte at med trolddomskunst at have taget livet af Karen Ottens. Årsagen dertil var, at Karen Ottens efter at en ko var død, havde fået Ellin til at flå huden af den og havde lovet hende en betaling på 7 mark mindre 4 skilling, men efterfølgende gav hun hende blot en kande øl. Og så lovede Ellin hende derfor en djævels færd, og hun befalede straks sin '*dreng Rikordtt*', at han skulle bruge sin kunst, så '*hun Kunde Veder Faris dett*', og dertil hjalp Gunde ved Vad, Sidsel Peder bysvends (kaldes også 'stadsbud') i Varde med flere. Og engang kom Sidsel Peders til Ellin Clemens for at spørge hende, om hun ikke vidste hvorledes det var med Karen Ottens J...eller?, om hun var syg, og da svarede Ellin, at hun var var 'Saar Siug' og pintes svært, og da svarede Sidsel: '*Ja, Ja - (s.248a) lad hinde ekonn pines hun var ichi saa guod. Item hinder att haffue bekiendt att Sizell peders Dreng hied Rød Ild och hun meth fliere meth troid dom och dieffls magt tog lifftt aff Hr Pder madzens barnn Med Miere same hins bekiendelse om forne Sezell pders om for meller*'.

Dernæst fremlagdes Linne Vischis bekendelse, hvoriblandt at Sidsel Stadsbuds dreng hed Nepa og var brun og at Knud J...sens hustru havde blomster af ..rch og var med Sidsel og hendes selskab i Otte Rasmussen borgmesters brohus ...? Dertil svarede Niels Knudsen, at ville bevise med stokkenævn og sognevidner, hvorledes Sidsel Peders skulle have skikket sig og fremlagde et vidnesbyrd fra Varde byting af 5.december 1614, hvor Niels Thomisen borgmester, Peder Christensen Holland rådmænd, Thue Terkildsen, Jacob Clausen, Peder Bredning og deres 24 mænd med samlet røst osv påstod, at Sidsel Peders altid have opført sig som en ærlig dannekvinde, før Ellin Clemidz før hun blev brændt skulle være kommet med sine beskyldninger mod hende om trolddom havde ødelagt hendes gode navn og rygte. (s.248b) Dernæst fremlagdes et sognevidne af Aal sogn fra 22.januar 1615, hvor Hr Niels Philipsen med Trogels Sørensen i Vrøgum, Anders Michelsen i Søhus, Bachen Trogelsen i Vrøgum, J..s Enevoldsen og deres medbrødre 24 mænd havde vidnet, at så længe de havde kendt Sidsel Peders i Varde, først som pige siden som gift og så længe hun boede i sognet, havde hun været et ærligt og kristeligt menneske på alle måder. Og først kort efter at misdæderen Ellin Clemidz blev brændt ved Varde var Sidsels rygte kommet i miskredit.

Dommen slutter med

Tha finde Vi effter sadan Leilighed same misdeders Bekiendelßr iche att Kann forne Citzel pedrs til hinder eller schade, förind the Andrleds beuißis kand hinder nogen giortt gierning meth troidom Att haffe bedrøfft.

Og dermed frikendes hun.

Så en ny session på side 252b om **Birgitte Nielskone**.

De ved Varde brændte Ellin Clemidz og Linne Vidschis skulle have anklaget borger i Varde Jens Christensens moder Birgitte Nielskone for trolddom, men deres udsagn havde været afvigende fra hinanden, og da anklagen var kommet fra misdædere, burde den i henhold til recessen ikke kunne spolere hendes gode navn og rygte og være ugyldig.

Borger i Varde Hans Vistisen fremlagde et vidnesbyrd fra Varde rådhus af 9.november 1614, hvor Ellin

Clemidz havde bekendt, at Birgitte Nielskone en midsommernat 1613 og 1614 havde været med hende i Otte Rasmussens kælder (s.253a) og drak en tønne mjød hver gang, og Anne Tomiskone på Gedbjerg havde en trækande og et bæger til at skænke mjøden i. Dernæst bekendt at Birgitte havde været hos Peder Nissen i hans krumbod i Varde for at købe noget blå, men da han ikke ville sælge hende det for mindre end 2 skilling, blev hun vred og gik ud af døren.

Dernæst fremlagdes et vidnesbyrd efter Linne Vidschis af 5.maj samme år, hvor hun bl.a. havde bekendt, for 4 år siden havde Knud Jensen kone Maren i Varde bud efter hende, og hun kom til hende i Knud Jensens 'fiilstue', og med hende var Niels Remsniders hustru i Varde, Cidzell Peder stadzbodz, Dorette Simensdatter i Varde, Niels købmands hustru Karen, *'tha sagde the till hende Vi haffue nogitt att gjøre, kandst du nogitt da suarede hun, hun kunde ichi uden lidett tha sagde the till hinde, Saa ville Vi lere dig miere da kom hindis Dreng till hende udi Enn grum Cameils schichelse, och loffuit Att Ville (s.253b) for See? hinde men hun leffuede om hun Ville lyde hannem Adh och hindr Dreng Capperen och Var suort och Cizell stads bods Dreng heder Nippa och Var brun Knud Jenss Kone hindis Dreng hiede Nicheley Dorrete Simens daters Dreng hiede Amelama var brun Och bekiende hun att Knud Jenss hostrue haffde blomster aff march? och Var meth Cizell Stadzbodz och hindis selschab udi Otte Rasmussens borgemesters bred hus, der di for gjorde S. Karin Ottis'.*

Og Hans Vistisen mente, at denne bekendelse var rigtig, hvortil Niels Knudsen svarede, at han ville sørge for med stokkenævn og sognevidner bevise, at Birgitte Nielskone havde opført sig skikkelig og fremlagde et sogevidne af Thorstup sogn fra 11.december 1614, hvor hæderlige Hr Michel, guds ords tjener til Horne og Thorstrup kirker i et forseglede brev skrev, at *'thett er thennom i sandhied Vitterlig at forne Bergette Niels da ther er barn fødther i torstrup Sognn i ydederich?? aff Orte af Erlige forældre och haffde forne Bergete Niels Dathr schött ocg schichitt sig i liff och leffnitt och alle om gengelser alle thend stund hun haffde boet och Veritt ther i Thorstrup Sognn hoß thennom Erlig och well, som en Erlige och gud frøgtige menische Vell egner och Anstar ...etc'* før en ved Varde brændt misdæder var blevet beskyldt for trolddom. (s.254a)

Videre fremlagdes et vidnesbyrd af Varde byting af 19.december 1614, hvor Peder Buch rådmand i Varde, Peder Justsen?, Christen Hansen, Bennidt Hansen, Hans Sørensen, Niels Sørensen og deres medbrødre 24 mænd og menighed af borgere tilstede ved tinget svor, at den tid J..s Christensens moder Birgitte Niels Remsniders havde boet der i byen, havde de aldrig hørt eller fornemmet andet, end at hun var et ærligt og anstændigt menneske, førend den nu brændte Eline Clemids havde beskyldt hende for trolddom. Og derfor mente Niels Knudsen, at beskyldningen ikke stå til troende og i henhold til recessens bestemmelse om misdæderes udsagn burde den være ugyldig. (s.254b) Flere ord med samme indhold, og dommerne fortsætter:

'Tha ..ide Vii ephther Saadan leilighied same misdeders Bekiendelser ichi att kome forne Bergette Niels Konne till hinrd eller schade, förinn thet Anderledis med troldom att haffue bedrøfftt. Ju? E... ..j testemuonium sigilla Nostr In prosa

Altså en frifindelse af Birgitte Nielskone.

Fortsættes umiddelbart efter i en ny session om **Appelone Thomisdatter:**

Var skikket Hans Poulsen borger i Varde og hans 'Vise buod' på den ene side og Hr Peder Madsen sognepræst i Varde og Otte Rasmussen borgmester ibm på den anden side efter udlæggelser af 3 misdæderes munde, Elin Clemids hiore kone (jordemoder?), Linne Vischis og Karen Christens, som alle for deres misgerninger er blevet brændt ved Varde.

De havde bl.a. bekendt, at Hans Poulsens moder Apellone Pouls (og så en halv side med snørklet tale om ærlighed, godt rygte, usandfærdighed, stokkenævn mm, før man på næste side kommer til:) Elin Clemids bekendelse 9.november 1614 på Varde rådhus om, at hun sammen med Appelone Thomisdatter og flere andre med deres drenge at have været i Otte Rasmussens kælder midsommer 1613 og 1614 og i Varde enge og kærne i en 'grob', men fik *'uden nogitt scharnns Smør'*. Hun fortalte, at Appelones dreng hed Glad Lerck.

Dernæst et vidnesbyrd fra Varde byting dette år den 5.maj, hvor Linne Vischis fortalte, at hun med til at kærne i den *'Beck Rued Som løber Nedr til Aaen westen fra Maren Juls gardt i Varde'*. Og der havde hun med Maren Knud Jensens hustru i Varde, Dorrete Simensdatter, Appelone Thomisdatter og Birgitte Niels Remsniders hustru i Varde fået en svær bøtte smør fuld, som de satte nedenfor Peder Spillemands kalgård i Varde. At Appelone Thomisdatter havde skikket sig vel tidligere blev bevist med vidnesbyrd af Varde byting 1583 mandag efter Skt Jacobi Apostoli dag (dvs 29.juli), hvor Jens Nielsen, Frands Jepsen borgmester, Peder Poulsen, Poul Beg, Jens Jepsen rådmand, Jep Nielsen og deres 24 medbrødre svor med højeste ed osv, at Appolone Thomisdatter salig Anthoni skomagere og Line Anthonises ægte datter for gud og den ganske verden og havde fra sin første barndom og den tid, hun var derhjemme, skikket sig vel som en ærlig pige på alle måder. Dernæst et tysk sognevidnesbyrd fra 1604 fra Stetenbøll? sogn, som sagde at Appelone og hendes mand der havde skikket og forholdet sig vel.

Dernæst et vidne fra Varde byting 18.november 1614 hvor Niels Thomisen borgmester, Peder Borch, Peder Munch rådmand, Iver Marquoersen, Niels Giedbiere, Niels Glarmester og deres 24 medbrødre og alle andre ved tinget *'Robt alle meth en røst ocg bedit thennom alle och huer serdieles gud til hielpe med opragte fingr och hellig aands Ædt At thend stund en huer och alle (s.256a) haffr kiendt forne Appoloni Thomis dater fra dett alder første och siden Altid fremdielis tha haffr forne Appoloni Thomis dathr,*

Skichitt och schieth sig therhous thennom I Byes och Uden Byes i ord och Udi gierningr udi Naboe och garnde laug Erligen och Well Som em Erlig danne quinde Egner och bør at gjøre och Vell Anstar i alle madr ...etc'.

Og derefter gentages recessens forhold til misdædere, hvis udtalelser må anses for ugyldige. Så de 3 brændte kvinders udtalelser kan ikke komme Appelone til skade, medmindre noget andet kan bevise hendes eventuelle skyld.

Så også Appelone Thomisdatter frikendes.

Og derefter en ny session s.266 i protokollen, nu om **Maren Knuds.**

Knud Jensen borger i Varde havde stævnet sognepræst Peder Madsen og borgmester Otte Rasmussen for Elline Cleminds og Line Viskis bekendelser, hvor hans hustru Maren Knuds skulle have fået beklippet sit gode navn og rygte. Han mente, at det var sket af had og avind, og han henviser til udsagn fra diverse om hendes ærlige levned. (s.266b) Og han påberåber sig recessens bestemmelser om, at misdæderes udsagn skal anses for ugyldige. Og dette kunne de indstævnte vidner bekræfte. Og han henviser til 2 domme fra Landstinget af 24.maj og 21.juni samme år samt til 3 vidneudsagn fra Varde byting af 26. maj, 30.juni og 7.juli (s.267a) Endvidere ville han bevise sin hustrus uskyldighed og ærlige og kristelige levned med sognevidner og stokkenævner, og han henviser igen til de 2 tidligere landstingsdomme. De indstævnedes Peder Madsen og Otte Rasmussen samt Peder Andersen var imidlertid ikke mødt op. (s.267b) Det beklages, at de ikke er mødt op, måske på grund af rejseproblemer, men da der ikke er indkommet nye indsigelser mod Knud Jensens påstande, så vil retten gøre en undtagelse og acceptere dette og afsige kendelse:

'Thi finder Vii ephther Sadann Leylighed och Domis Lydelße same Udlegelße och Bekiendelße macteløs Att vere, Och ichi Att Kome Forne Maren Knuds Paa hindis Liiff ære och Lempe thill hindr eller skade i nogen made. In

Så også Maren Knuds frikendes.

TROLDDOMSSAG FRA BILLUMVAD 1617 – **Gunder Hanskone**

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=11583183#134597,37797248>

11.oktober 1617

Var skicket Laurids Madsen i Hesselmed Mølle der med en udsættelse fra landstinget i 14 dage har indstævnet Oluf Christensen i Vester Vrøgum, Knud Olufsen og Oluf Jørgensen ibid, Jens Christensen i Lykkegård og deres 'medbrødre' og kirkenævninge i Aal sogn, fordi de havde 'Oftr Suoren' Gunder Hanskone ved Billumvad for hendes 'Misgierninger Throldombs Sag' til Vester Herreds ting den 30 August 'Sist forleden', hvor de med 'ed og tov' også havde stævnet hendes mand og rette lavværge Hans Clemmidsen ved Billumvad. Først fremlagde Laurids Madsen et tingsvidnesbyrd fra Vester Herreds ting den 23 Marts, hvor Søren Jensen i Tarp og Maren Sørensen for de 8 mænd med oprakte fingre og helligånds ed havde vidnet, at på St. Hansdag året før var Gunder Hanskone i Billumvad hos dem, og da hun gik derfra, forsvandt mælken (fra køerne), og det beskyldte de Gunder Hanskone for. Derefter vidnede Søren Sørensen ved 'Sønder Kierdt' foran de 8 mænd med oprakte fingre og ed, at 14 dage før da de drog til Vester herreds ting sammen med Gunder Hanskone, at hun på vejen mellem Hesselmed og tinget ville låne en kniv af ham til at skære negle med, da svarede han og sagde han havde (s.359b) ingen kniv. Da sagde Gunder Hanskone: Havde jeg haft en kniv, da skulle jeg have 'for Rad mig Sielff att Min Børnn ichi schulle thie for mig'. (Kryptisk !!) Det samme gentog sig for Michel Jørgensen i 'Ogsbøll' en uge senere. Et vidneudsagn fra samme ting den 16 August fra Mads Hansen i Oksbøl, at Gunder Hanskone og 'hindis Selschab' med deres trolddomskunster afbrændte hans hus og gård i 1614 og sigtede dem også for hans sygdom året efter. Ligeledes vidnede Mette Gundesdatter i Børsmose, at på det tidspunkt hvor hendes moder Anne Gundes boede ved Billumvad, da kom hun i skænderi med Gunder Hanskone om noget 'Kuorn Ædie', og på samme tid lovede Gunder Hanskone forne Anne Gundes ondt, og straks efter blev Anne Gundes syg 'och th...tis Hedenn till Ved en Aar der ephther att hun døde'. Nok fremlagde et vidne af Billum sogn den 17. August dette år den hæderlige mand Hr Ebbe Christensen, sognepræst i Billum sogn, Jep Hansen i Billumgård og kirkeværge, Michel Jensen i Billum også kirkeværge og deres 'medbrødre' og sognemænd, som var tilstede vidnesbyrd om, at det var 'udi Guds sandhed, at forne Gunder Hanskone (s.360)i nogle år og 'langsommelig tid' havde haft et ondt rygte for trolddomskunster, og at den 'mienige Allmuffue med Samelig Røst' havde svaret, at det var dem 'udi Guds sandhed vitterligt' at Gunder Hanskone havde et ganske ondt rygte for trolddom, og at hun fire eller fem gange var udlagt for trolddom, som skulle bevises med bekendelser. På samme måde fremlagde endnu et sognevidne af Aal sogn,

hæderlige Hr Niels Fillipsen sognepræst i Aal sogn samt Hans Hansen i Kjærgård og Hans Lassen i Borre, kirkeværger med flere tilstedeværende menige sognemænd, at det af Laurids Madsen fremlagte vidnesbyrd var dem i Guds sandhed vitterligt, at Gunder Hanskone gennem nogle år og 'langsommelige tider' havde haft et ganske ondt rygte for trolddomskunster, hvilket også den menige almue med samlet røst havde svoret det samme. Der blev også fremlagt et af forne Laurids Madsen beseglet klagebrev, hvori han beskriver, at for 14 til 15 år siden da blev en nat hans 'Snyg' (svin?) meget underlig og lå som var den gal, og så gik han straks hen og søgte råd hos Jens Degn, som boede ved Aal kirke. *'Saa synss hand Mig for den och der ephther hand haffde schreffet for den bleff den nogt thil pass Ign och strax der ephther bleff den besatt Med Megent Uting att dit hade Ner opedt samme Suynn och strax der ephther (s.360b) bleff en Aff Min Kyer Syg och stod Enn 14 Dage att Ville ichi ede. Saa kom hand och Rade mig den Buode igin da Sagde hand dene gang wiell Jeg Rade den Buode, Mens thit well ichi ware Rett lenge förind Undt Folch schall schielle edr wed den och lage liffuitt aff den'. Så noget derefter slog vi den ud på græs, men den faldt i et lille 'grov' og døde, og halsen var sønderbrudt på den. Og da koen var død, gik jeg til Jens Degn og spurgte, om han vidste, hvem der havde været årsag til, at hans ko døde. Og han sagde, at det var Gunder Hanskone, som havde gjort det med trolddom og djævels magt. 'Ydermiere att beklage Offuer Gundr Hans Kuonne den tid hindis Sønn Jens Hansen bleff slagen ihiel aff Thue Villadsen i Ogsbøll daa gich Jeg Neder til Gundr Vid Bellom Vad daa Sagde hun Gud giffue denn(om) Enn Und ferdt och di schall och saa faa Enn Und ferdt med dett første for Minn Sønn di ichi Ville frie fraa Thue Villadsen och daa sagde Jeg Møgitt Undt udi bege Mine Aarme som Jeg haffde stoer Vee Udi denn(om) huilche ieg Nu beschølder hindr fore att hun haffr giort med hinds troldomb och Deffls Konster til ydermiere windis bōrd och bedr Foruaring haffr ieg Undertrøgt Mitt Singnet for Hesselmed Mølle then 21 Augustij Ano 1617'.*

Ligeledes fremlagdes et tingsvidne fra forne Vester Herredsting den 16 August (s.361a), hvor de indstævnede skulle vidne om, hvor længe de hver mindedes, at Gunder Hanskone havde været berygtet for for trolddom. Først Thomas Clemmendsen i Borre vidnede for 12 år, Hans Lassen 8 år, Søren Olufsen for 10 år, Jep Pedersen ibm for 6 år, Bened skrædder ibm for 6 år, Oluf Simonsen for 10 år, Hans Christensen 7 år, Peder Jensen i Øster Vrøgum 12 år, Jep Michelsen ibm 10 år, Bachen Troelsen i Vester Vrøgum 9 år, Christen Jepsen ibm 7 år, Lambert Christensen 6 år, Søren Jensen i Børsmose 3 år, Hans Jensen ibm 10 år, Oluf Knudsen ibm 6 år, Christen Bertelsen 10 år, Mads Christensen ibm 20 år, Niels Hansen i Grærup 8 år, Bertel Mathisen/Madsen ibm 7 år, Bertel Christensen ibm 8 år, Backen Madsen i Skødstrup 12 år, Niels Villadzen ibm 6 år, Søren Bodsens ibm 3 år, Søren Adzersen ibm 8 år, Ebbe Frandsen i Markskel 9 år, Niels Gundesens ibm 5 år, Jens Sørensen i Oksbøl 4 år, Nis Jensen ibm 6 år, Jep Sørensen 5 år, Peder Hansen 2 år, Hans Madsen ibm 8 år og Poul Smed ibm 12 år.

Senere vidner Jep Hansen i Billumgård på 10 år, Michel Jensen i Billum 10 år, Dines Jessen? 10 år (s.361b) Madz Rasch ibm 10 år, Jep Lauridsen 10 år, Niels Madsen 4 år, Las Jensen 8 år, Hans Strangesen 8 år, Terben Gundesens i Tarp 8 år, Søren Jensen ibm 10 år, Oluf Nielsen 7 år, Peder Giødesens 8 år, Mads Madsen 6 år, Hans Philipsen 10 år, Hans Jepsen 8 år, Las Hansen 9 år, Hans Christensen 9 år, Jens Nielsen i Kjelst 6 år, Hans Mattisen ibm 6 år, Anders Hansen 8 år, Thomis Sørensen 6 år, Søren Nielsen 4 år, Christen Jepsen 6 år, Christen Hansen 10 år, Niels Troelsen 12 år, Thor Madsen 8 år, Jes Pallesen 8 år, Christen Nielsen 10 år, Søren Hansen 8 år, Terkel Hansen 6 år, Christen Tygesen i Burgård 8 år, Mads Nielsen i Hannevad 8 år og Jens Graversen 10 år. Forne mænd kendte til rygten om Gunder Hanskones trolddomskunster, men de vidste ikke nærmere om, hvori det bestod.

Videre fremlagdes et underskrevet brev lydende som *'eppher følger': ephther som K?. och W.bördig Mand Chrestenn Lange till Hessel Med haffr idag som er den 23 Augustii ladit mig Med proustens Hederlig och Wellert mandt Herr Chresten Høst Sogne prst til Lunde och Outrup Sogner Hans steffning kaldet at møde Vid Wester herridzting Min Sandhied der att Vinde och bekiende huis mig vitterlig er Om Gundr Hans Kuonne Ved Bellom Vad om hun ichi er Udlagt aff Ellind hiorkuonne att schulle haffue Weritt Med att forgjøre Mitt Barnn da er djt mig fuld Viterlig (s.362a) wdj Gudz Sandhied att f(or)ne Ellind Hiorkuonne som bleff for troldomb brend for Varde den 14 Nouembr Aar 1614 Udlagde Gundr Hans Kuone wed bellom Vad att schulle haffue weritt med att forgjøre mitt barnn Wed Naffnn Madz pedrss med hindis troldombs Konst och tagett Liffuit aff den ephther(skrevne) Som Udlegels i Sig sielff Witt Løfftigr Udviße till Winds Bōrdt haffr Jeg Wndrschreffit Mitt egen Haand och Wenligen till Bedmt hedrlig och Wellert Mandt her Xsten høst herriz proust i Vester herrit Medt Mig till Viterlighied att Underschriffue Atom Vid Wester herizting den 23 Augustii Aar 1617 pedr Madzen med egen*

Hand Christen høst egen Handt. Deslige blev fremlagt et vidnesbyrd af Varde Byting af den 25 August 'sidst forleden', hvor Niels Thomisen og Otte Rasmussen borgmestre 'och Raad' for 8 mænd at have vidnet 'med opragt fingr och ædt' at det var dem vitterligt, at Gunder Hanskone 'Nogle sinde Udi dieris Neruerilse aff Nogle misdedere trold quindr som for dieris misgierning och throldomb Vare bleffn brendt war beclickitt och Udlagt for throldomb med att schulle haffue Veritt Och brugt' (s.362b) at det var dem alle vitterligt, at Gunder Hanskone, Hans Clemedsens hustru ved Billumvad i nogle år 'haffr paastanden en Und Ord och schiendelig Røgt for throldoms gierning att schulle haffue medveritt och brugt som di aff Nogen Misdederis munde dr Paa Warde Byeting haffue hørt nogen Bekiendelse Att haffue stad fest, och bekiende forne Gundr Hans Kuonne udi troldoms gierning att schulle Vere schøldig och brødig'. Derefter fremlagdes et vidnesbyrd fra Varde Rådhus år 1614 den 10 November, hvor Ellind Klemids i Vardes bekendelse, i hvilken hun blandt andet skulle have bekendt, at Gunders dreng 'ved Vayd' hed Gillibus, at der i det forgangne år døde en ko 'Varde Kierrd', og 'epther Karenn Ottis begiering' flåede hun huden af koen og andet 'værdifuldt' og Karen Ottes lovede hende betaling derfor, men hun solgte straks dette for 7 mark 'Mindr 4 sk', men så gav hun Gunder ikke andet end en kande øl derfor. Og da Karen Ottes gik ud af døren, lovede Gunder, at hun skulle få en 'Deffuels Ferdt', og hun 'befalede' straks sin dreng Rekordt, at hun skulle bruge sin kunst og det skulle Sidsel Peder bysvends hustru i Varde, Karen Christen Mortensens ibm og Linne Vischis ibm, hver med deres dreng, så de kunde fuldende Ellind hieds? løfte om at tilføje Karen Ottes en pinagtig (s.363a) smerte og sygdom, og med deres trolddomskunster gjorde de det, så der blev så hedt og hidsigt under hendes fødder, at de var lige ved at brænde af, og siden havde de gjort ved Karen Ottes, så hun 'att hun ichi kunde Vere Ved Jorden och Inten fortertt Uden en Ring ting', så hun måtte mades af andre, og til sidst tog de med deres trolddomskunster livet af hende. Ligeledes at forne Ellin Klemids at have bekendt, at Gunder ved Billumvad, Karen Christens i Varde, Apelone Tomisdatter og Linne Veschis i Varde, at de med hver deres drenge var udi Otte Rasmussen borgmesters kælder i Varde midsommernat 1614 og drak af 2 tønder mjød 'Enn tønne paa huer Aar och Anne Tamis Kuoenn fra Giedbiere haffde nu thre Kand och en Begere och schinckett Same Mød udi for denn(om) och Gundr Ved Bellom Vad hun haffde en Lier Kande med sig som hun huer gang tog fuld aff Mød med Sig'. Ligeledes havde hun bekendt, at Gunder Hanskone var med sin dreng og tog livet af Jep/Jes Hr Peder Madsens barn i Varde med trolddom og djævels magt og, at Gunder Hanskone var med til at tage livet af Mads i Oksbøls kreaturer. Ligeledes at Maes Anne, Gunder ved Vad, Sidsel Peders i Oksbøl med deres trolddomskunster satte ild på Mads Hansens hus i Oksbøl. Ligeledes at hun den sommer med Gunder ved Billumvad og Anne Lauridskone i Gedbjerg med flere var forsamlede hos Gunder kort tid efter, at høj- og velbårne mand Christen Lange kom til Hesselmed, og der med deres trolddomskunster gjorde de (s.363b) det, at de tog al magt fra Christen Langes kalve, så de derefter ikke kunde leve. I kalvestiens nordøstlige hjørne var der i jorden en gryde med allehånde ting i, og så længe han samlede kalvene i stien, kunne de ikke leve. I gryden var der klæde, lærred, skind, hår, kort og fjer mm. Med i forsamlingen var Niels Ebbesen, deres rodemester, og Anne Nielskone i Kjelst, og de gjorde alle deres flid med deres trolddom, og Gunder var den værste. Endvidere fremlagdes et vidnesbyrd fra Kjærgårds birketing fra 30 September 1614, hvor Johanne Villadskone i Skødstrup bl.a. bekendte, at Gunder Hanskones dreng hed Giellebartt, at Gunder Hanskone, Mais Anne og Ellind Clemids i Varde med deres trolddomskunster afbrændte Mads Hansens hus i Oksbøl, hvis korn de også havde forgjort. (s.364a) Videre bekendte hun, at Niels Ebbesen i Vrøgum, Gunder Hanskone ved Billumvad og Maren Sørens i Borre gjorde trolddomskunster på Troels Sørensens i Vester Vrøgums øg, kreaturer og svin. Endvidere et vidnesbyrd fra Skads herredsting 5. August 'sist forledenn' efter Sidsel Christens bekendelse i hvilken hun bl.a. bekendte, at Gunder ved Vad og Anne Gedbjerg i Vester herred var lige gode til trolddomskunster, og de var på Janderup mark 'och lod en Reb løbe Offr Janderup March och i Same tid kom her Niels PhilupBen Ridrends til denn(om) Och daa kom di dieris Dreng bag i Vognenn thill han(nem) och Siden der epther hand kiørde fraa grerup fraa Barsell daa kom di hans Heste till Att schierme udi Gaard sig Kierdt der huos att haffue bekiendt att Gundr Ved Bellom Vad och Anne Giedbiers di tog Liffuit aff Chrestenn Langis Kalffue paa Hiselmed. Item Hindr att haffue bekiendt att forne Gundr och Anne Giedbiers di tog en gang Mielkende fraa Chresten Langis Kiør och Gundr tog Mielchet hiemb. Ind Nu Idt Vinde aff Warde Byeting dette Aar den 5 Maii epther Linne Vischis Bekiendelse Udgangen Som Ind holdr hinder iblant Andit att haffue bekient Att hun Var med att tage liffuit aff Karen Ottis och dette bekiends Saa Santt som hun Ville bliffue en ... Barnn och med Var Karen Chrestens, Apelon tomis dathr, Gundr wed Vad, Ellind Klemidz och Sidzel

Stadzbous och Var med och Satte di treer i Jorden Sonden Otte Rasmusis Lade hus. Ind Nu ett Vinde aff forne Byeting ephther Karen Chrestens i Varde hendis bekiendelse Udgangitt, Bemellindis hindr iblantt Andett att haffue bekiendt att hun, Apeloni Toms Dathr, Gundr wed Vad, Lenie Wischis, Ellind Klemidz och Sidzel Stadsboudz att dj Nogn Aar och tid siden forleden Var i Otte Rasmusens Kielder och (s.364b) haffde Fanden med denn(om) och hagde Schichelse som en Ragettt hund och ..nd wed Hr Pedrs om Afftenen den tid di Ville forgiøre Hr Pdrs Barnn och dett første der bleff Rørt Wid Kieller Dørenn daa opgich Same Kielder Døren och Fanden hagde en stour Lys Var blaae wed den ene Ende som di soe Aff och di haffde Enn sølff stob och schinchitt Aff och di drach flux bode Øll och miød thi di Var thienne gang i Otte Rasmussens Kielder dett første gang drach di en tønde Øll och dett Siste gang en tønd miød och daa schabte di denn(om)alle i K...n..dr'.

Derefter havde hun bekendt, at hun havde taget livet af Karen Ottes sammen med Gunder, Apelone Tomisdatter, Linne Vischis og Ellen Klemids. Derefter fremlagdes et tingsvidne fra Vester Herreds ting af 30. August samme år, hvor Oluf Christensen, Knud Olufsen og Oluf Jørgensen i Vester Vrøgum samt Jens Christensen i Lykkegård og deres 'medbrødre' og kirkenævninge af Aal sogn svor Gunder Hanskone ved Billumvad en trolddomssag på. Gunder Hanskone erklærede sig uskyldig og ubrødig i anklagen om trolddom (og så bliver skriften pludselig utrolig sjusket og meget vanskelig at tyde på de sidste 12 linier).

Herefter kommer dommen:

Med Tha

Saa och ephtherdi Aff forbemte Vindere forfaris och beuißis forne Gunder Hankone Att haffe Loffuid forne folch Unde Och thett thennom thereffter en partt paa theris hielbrett Liff quæg feemon och Mielcken Att Vere Wederfaritt Och forne Laß matzen och Matz Hanßen nu her Idag haffuer lagde theris hendere paa forne Gunder Hanskonis hoffet (s.365b) Och Wid thieris h...te eed si...de och Vid Kiendis hinder for en Obenbarlig Throldkone >och med Hindis troldoms Kunst thennem bemte schade att haffe tilføyitt ephthersom Paastaar, < S..... effterdi forne Gunder Hans Kone Aff femb Andre throldquinder forne Eline Klemidz, Johan(ne) Willadz Kone Citzel Christens Line Widschis och Karin Christens thilforn ehr Udlagde for throldom, Som forne Bekiendelßer och Sognepræstens Kundschaft omfindis Ond leffnit och Bedriff bestørkis och bekrefftis Och eigne Vindisbørd hun haffr fremlagd eller paa sthod sig ærlig Att haffue skichitt och forholditt Och Lougen formeller Att om nogn mand Vider Anden Att hand haffr forgiord hannem med troldom Och ganger hand ey Vid ther sictide er och thend thersiden, Alligeuell g..den? och tilmoder? thett paa haande? Tha Veris sig thend ther sig giffs med neffn i Kierkesogne Och effterdi forne neffninger haffr weritt opkrefftt forne gunder hans Kone (s.366a) For troldom, Ennthen Att schiere eller skylle, Och ther som boer i Sognen best hindis Leilighed Wid, haffuer hinder Vid theris eed Kierckeneffn offrsuoritt Tha Wide Wi effter sa(a)dan Circumstantzer och Leilighed ichi emod same theris eed och thoug Att sig eller macteløß dømme.

Det må betyde, at en tidligere dom stadfæstes, og Gunder Hanskone bliver brændt på bålet.

En sag om trolddom i Ål sogn 1619 ved Viborg Landsting – **Niels Ebbesen i Vrøgum**

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=11583183#134599,37798165>

Dommere Niels Krag, Gunde Lange og Peder Bertelsen.

Lørdagen den 25 September 1619

Niels Lassen i Borre på den ene side havde stævnet Lambret Christensen i Vester Vrøgum og Oluf Christensen og deres 'medbrødre' kirkenævninge af Aal sogn på den anden side fordi de ved Vester Herreds ting den 7 August har anklaget Niels Ebbesen for hans bedrevne misgerninger og trolddomsbedrifter. Niels Ebbesen skal så få lejlighed til at forklare og undskylde sig. Først fremlagdes et tingsvidnesbyrd fra 24 Juli, hvor Anne Jeps i Vrøgum og Christen Jepsen ibid med ed og oprakte fingre hver for de 8 mænd havde vidnet, at Niels Ebbesen havde lovet Jep Mikkelsen en 'undferd' for det han var med Erik (Jerich) Juels folk, da de 'tog' Niels Ebbesens datter, og næste nat fik Jep Mikkelsen en 'møgett underlig Siugdom' og fik aldrig siden sit helbred tilbage. Og det anklagede Jep Mikkelsen for at have forårsaget, og Poul Smed i Oxbøl og Anne Jepsdatter i Vrøgum svor med oprakte fingre og ed at 14 dage før Jep Mikkelsen døde, så var Poul Smed hos Jep Mikkelsen, som bad Poul Smed om, at han ville gå med Jep Mikkelsens kone til Niels Ebbesen og bede ham ville linde noget på den pine og hårdhed, han havde påkastet ham, (s.312b) og så gik Poul Smed og Anne Jepsdatter til Niels Ebbesen og berettede dette.

Niels Ebbesen svarede, at han ville gå til Jep Mikkelsen, for han troede ikke, at Jep Mikkelsen

beskyldte ham derfor. Han gik så til Jep Mikkelsen og spurgte ham, om denne beskyldte ham (NE) for at have påført ham sin sygdom, hvortil JM svarede: "Her ligger jeg og er meget ilden faren. Ingen kan jeg beskyldte, og ingen kan jeg friholde". Ydermere svor Anne Jep's med oprakte fingre og ed, at da hun og Niels Ebbesen gik på vejen til Jep Mikkelsen, så tilbød Anne Jep's en 'kvie' med kalv til Niels Ebbesen, hvis han ville 'gøre godt igen'. Ydermere hvis Anne Jep's og Christen Jepsen med oprakte fingre og ed havde vidnet, at Nis (Niels) Ebbesen med trolddoms kunst havde taget livet af Jep Mikkelsen i Vrøgum. Samme dag vidnede Mads Hansen i Vrøgum med oprakte fingre og Helligånds ed at på den tid, da Johanne Villadskone i Skødstrup skulle brændes for trolddom og hun udlagde Niels Ebbesen i Vrøgum for trolddom, da lovede Niels Ebbesen Mads Hansen 5 daler, (s.313) hvis Mads Hansen kunne fly Niels Ebbesen af hendes 'udlæggelse', og (af) hans søn Ebbe Nielsen fik Mads Hansen samme tid derfor en daler, som han gav rettermanden og for de fem daler fik Niels Ebbesen af Mads Hansen en 'klædekappe' i pant, som Niels Ebbesen den dag 'for tingsdom' bekendte at han fik af Mads Hansen pant for kappen.

Ydermere for.. Mads Hansen med oprakte fingre og ed at han gav Anders Jørgensen ('hans Konnesøn?' / stedsøn?) førnævnte kappe i forvaring og noget derefter kom Niels Ebbesen til Mads Hansen i Oxbøl hvor han da boede om aftenen og ville have kappen igen, da Mads Hansen ikke kunne 'fly' Niels Ebbesen af den tidligere 'udlæggelse' (beskyldning), og da ville Anders Jørgensen, som havde kappen i forvaring, ikke 'vunde' Niels Ebbesen den igen. Og samme aften som Mads Hansen kom ind til dem igen som en 'suort ragit Buck' og i det samme slog Anders Jørgensen til hans (sin?) broder Mickel Jørgensen med en 'Langbøs' i hovedet, så blodet løb, og siden 'søgte' Anders Jørgensen Mickel Jørgensen med en økse, og da lovede Niels Ebbesen Anders Jørgensen en 'Undferd' og ca. fem uger derefter fik Anders Jørgensen en svær sygdom og døde deraf halvanden dag efter, og det 'sigtede' Mads Hansen Niels Ebbesen for ved 'tings dom' at han fik Anders Jørgensen til med trolddomskunst. 'Desligeste' et vidne af førnævnte dom 7. august, hvor de 8 mænd havde vidnet, at 'de saa og hørde' samme dag ved tinget 'da' Niels Lassen (s.313b) i Borre sigtede Niels Ebbesen i Vrøgum for en vitterlig troldmand og bad sig Gud til hjælp på hans 'siellsallighed', at Niels Ebbesen med hans trolddomskunst tog livet af Niels Lassens farbroder Jep Michelsen i Vrøgum. Dernæst et vidnesbyrd af Kjærgård Birketing samme år den 23 Juli, hvor Jørgen Pedersen i Skødstrup havde vidnet med oprakte fingre og Helligånds ed, at på det tidspunkt hvor salig Hans Jensen i Børsmose lå syg i nogle dage, før han døde, da kom Jørgen Pedersen ind til ham i Børsmose, og da sagde Hans Jensen til ham: "Den sygdom jeg nu har, den har Niels Ebbesen i Vrøgum påført mig '*for ieg dielt Hannom for nogh Sandtolen schuldr*'. Endnu et vidnesbyrd fra samme tingdag på Kjærgård birketing hvor Sidzell Ollufs i Børsmose og Jens Hansen ibid vidnede under ed, at det var dem ' i Guds sandhed vitterligt' at siden Hans Jensen i Børsmose 'dielt' Niels Ebbesen i Vrøgum for nogen 'Sandtollenschuller', da fik Hans Jensen stor skade på hans 'femmonn' (formue), og det beskyldte han Niels Ebbesen i Vrøgum for. Sidzell Ollufs og Jens Hansen svor fremdeles, at Pinsedag hvor Hans Jensen i Børsmose døde, kom Mikkelsdag Niels Ebbesen derefter til Hans Jensen i Varde (s.314), og der fik Hans Jensen hånd, og straks derefter blev Hans Jensen syg og andendagen derefter kom Hans Jensen hjem til Børsmose og var så syg da han gik ved et skib, og siden var han ikke rask før han døde, men havde en meget sælsom sygdom og beklagede sig ofte for Sidzell Ollufs og Jens Hansen tit og mange gange, og han beskyldte Niels Ebbesen i Vrøgum derfor. Også Maren Søren's i Vrøgum svor med ed osv, at hendes mand Søren Christensen i Vrøgum havde beklaget sig både for hende og præsten om, at han beskyldte Niels Ebbesen for den sygdom, han havde haft i halvfjerde år og siden døde af. Nok et vidnesbyrd fra 24 Juli ved Vester Herreds ting hvor Niels Hansen i Grærup, Berthel Trogelsen i Vrøgum og Hans Troelsen ibm og deres 'medbrødre' 14 mænd for otte mænd med oprakte fingre og Helligånds ed at have vidnet, at Niels Ebbesen mange gange var udlagt og rygget for trolddom. På samme måde 'irettelagde' et sognevidne af Aal sogn dette år den 25 Juli, som menigheden i Aal kirke med samlet røst, at det i Guds sandhed var vitterligt, at Niels Ebbesen havde haft et ganske ondt rygte for trolddom og han var mange gange udlagt for trolddom, som skal 'bevises' med bekendelser. Endnu fremlagde en hæderlig og vellært mand her, Niels Filipsen, Guds ords tjener til Aal kirke sin beseglede brevskrivelse i Aal præstegård den 20 September 'sidst forleden', i hvilken han skriver, at Niels Ebbesen ikke har været tildelt det højværdige sakramente (s.314b) i seks år, thi han var tit og ofte udlagt for troldkunster og ikke har 'skierit? sig'. Ligeledes var det også ham, som var hos Jep Mikkelsen, i Øster Vrøgum, Hans Jensen i Børsmose, Søren Christensen i Vester Vrøgum og Anders Jørgensen i Oxbøl, da disse lå på deres sygeleje og havde klaget over, at Niels Ebbesen havde lovet dem G..t, og det var da vederfaret dem, da de den ene efter den anden var døde af samme sygdom. Et vidne/vidnesbyrd på Varde Rådhus torsdagen den 9 nov.1614 og de følgende 2 dage fra en 'misdeder' Elle/Edel? Klemis' bekendelse om at blandt andet lærte sin trolddomskunster på Aal kirkegård, hvor hun for omtrent 25 år siden var forsamlet med nogle flere, af 'Edell udi Hiede' og Niels Ebbesen i Vrøgum, som var 'Rodemester' for Maren Søren's, lille Søren's kone i Borre, Anne Nielskone i Kielst, Maaes Anne i Oxbøl, Apolones Karen og 'forskrev' de sig dertil deres drenge, som var Edel Klemis' Rechort, Maren Knuds i Skødstrups dreng Skaade, Anne Nielskone i Kielst's dreng Knep, Niels Ebbesens dreng Roffuen, Maren Søren's i Borres dreng Embert, Gunders dreng ved vaden Giellebus, Maaes Annes dreng Suall. Ligeledes at hun 'gjorde sin flid til' med sine trolddomskunster og tog livet af Her Per Madsens barn, og med til det havde hun Anne Thamiskone på Gedbjerg, Maren Knuds i Skødstrup, Anne Nielskone i Kielst, Niels Ebbesen i Vrøgum, Maren Søren's i Borre, Gunder ved Billumvad, Maes Anne,

Linne Veschit? Varde og Karen Christens ibid.

I endnu et vidnesbyrd ved Kjærgård birketing fremlagde Johanne (s.315) Villads' kone i Skødstrup i sin bekendelse samme år den 30 september Niels Ebbesens dreng Skaade, Niels Ebbesen, Gunder Hanskone ved Billumvad og Maren Sørenskone i Borre, at de med deres trolddomskunster og kvaler gjorde Troels Sørensen i Vester Vrøgums øg og kreaturer og svin skade sammen med Niels Ebbesen.

På samme måde 'irettelagde' et vidnesbyrd på Vester herreds ting den 24 Juli foran de 8 mænd, at Niels Lauritsen viste en stålbolt, som han sagde, Niels Ebbesen i Vrøgum 'var fangen i', og den var bøjet og halvdelen sønderbrudt. Samme dag bekendte Niels Ebbesen 'for tingsdom', at han gjorde det med vilje fordi? Desuden et 'tingsvidne' den 7. august, hvor Lambrett Christensen, Oluf Christensen og deres nævningsbrødre svor Niels Ebbesen en 'fuld trolddomssag' på.

Så mødte Knud Olufsen i Vester Vrøgum på egen og mednævninges vegne med fuldmagt, og tilstede var Niels Ebbesen og sagde, at han var uskyldig i trolddomskunst. (s.315b)

Her mødte Anne Jeppes og Mads Hansen og var vidner, og sammen med Niels Lassen beskyldte de Niels Ebbesen for en vidtløftig troldmand, idet han havde påført Jep Mikkelsen og Anders Jørgensen en sådan sygdom og ulykke, at de døde deraf.

Med tha

Saa och ephtherdi Aff be(meld)te Vinder forfaris og beuißes forne Niels Ebßen Att haffuee Loffuid folch Onde och thett epher saadan hans Løffth be(meld)te thrende personer paa theris Liff och helbred Att Vere henditt och Vederfarid Dett och med Vindisbørdt saa vel som och med Præstens Kundschaft beuißes then udi theris siugdum for sa(a)dann theris Uløcke paa forne Niels Ebßen Att haffue clagidt, Bem(eld)te Anne Jeppis, Matz Hanßen och Niels Laßen och nu her for Retten (s.316) Haffuer sictid beschøltt och Vidkiendis forne Niels Ebßen for en Witterlig troldkaell sadann Uløcke med sin troldoms Konst Att haffue begangitt som for ehr Rørde, Och in thid hand der imod fremlegger, huor med hand kand beuiße sig Erligen och Christeligen Att haffue skichitt och forholditt Medre? mi...?, med Attschiellige Vinder och Prestens Kundschaft beuisis hand udi en langbømmelig thid en Ond troldoms Røgt Att haffue paa hengde, Och aff tuende misdedere til forrn for sadan gierning Att Vere berøgted Bland huilche thend ene bemeller hand Att haffe Voritt theris Rodmester, Prestens Kundschaft og indholder dett hand udi langsommelid tid sig fra dett Høywerdige Sacrament haffr forholditt, Udi lige ma(a)de beuisis hand for sadan tilmodede troldoms gierning Att were Aff Jern udbrød och heden Rømpst (s.316b) Som hand selff Vidgaar Saa der med bekreftis hand udi sadan tilfelle? schøldig och brødig Att Vere, Och Lougen bemeller, Att om nogen mand Vidne Anden, Att hand haffr forgiord hannem med troldom och ganske hand ey Vid der sictid er och den der siden Alligevell gi.der och thilmed hannem dett paa ha...d, tha Veris? sig thend der sig giffuis med neffnn i Kiercke sognet Och forne neffninger som boer i sognen hoß forne Niels Ebsen och best hans l...? Vide haffr Veritt opkreffvet hannem Enthen Att schiere eller schølle Saa the Vid theris eed haffr hannem Kiercke neffn offr suored Tha Vide Vi ephther sadan l...? ichi nogen Aarsag eller thilfald thend for same theris eed och thoug att kunde felde, eller thend att imodsige

SLUT

Og det skal sandsynligvis forstås som en stadfæstelse af en dom fra herreds- eller birketinget. Sagen fra Vejers 2 måneder senere anfører, at han er blevet 'heden rettet', og sager fra Oksbøl fastlægger, at han blev 'brendt og heden rettet'.

TROLDDOMSSAGER I OKSBØL 1619

På <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=11583183#134599,37798289> s.436 behandles 20.november 1619 en sag mod **ANNE HANSKONE**, Hans Pedersens hustru i Oksbøl

Var skikket Hans Pedersen i Oxbøl med sendebud Niels Knudsen Borch i Varde på den ene side havde stævnet Niels Lassen i Borre på den anden side for et vidneudsagn af Vester herredsting af 9.oktober efter udsagn fra misdæderen Niels Ebbesen i Vrøgum, som 'for sin mißgierninger bleff forbrendt och heden Rettid formelluids eblandt Anditt forne Niels Ebsen Att haffue berobt oc Udlagde forne Hans Persis høstrue Anne Hanskone for troldom Endog forne Hans Perss nochsom kand beuise med nøiagtige Vindisbørd sin høstru Att haffue framdragitt hindis Liff och Leffnid Erlig Xstelig och Vel oc ingen hinder meth sandhed schall Anditt paa sige, end dett som ...etc' og henfører til recessens kapitel 18 om misdæderes udsagns ugyldighed (s.436b) Mødt var også Jørgen Andersen fra Tarm på Niels Lassens vegne og fremlagde et tingsvidne af Vester herredsting af 9.oktober, hvor Niels Ebbesen bl.a. bekendte, at da han kærned i Oxbøl bæk var Anne Hanskone med flere med ham og rørte i vandet med nogle pinde og viste deres drenge til Jep Mikkelsen i Vrøgum og 'kryste' ham, hvoraf Jep Michelsen blev syg og døde, og det gjorde han, fordi Jep Michelsen 'Var med att thage hans Dathr'. Jørgen Andersen mente, at denne bekendelse skulle 'ved magt at være'. Dertil svarede Niels Knudsen, at det på ingen måde kunne bevises, at Anne Hanskone havde lovet nogen ondt, da hun altid havde opført sig ærligt og kristeligt. Og han fremlagde et vidnesbyrd fra Aal kirke den 27.november 1614, hvor hæderlige Hr Niels Philipsen, guds tjener til Aal kirke, Hans Lassen i Borre, Jens Nielsen i Gedbjerg og kirkevæрге i Aal og deres 12 medbrødre

og menigheden med samlet røst, ung og gammel, kvinder og mænd alle tilstedeværende den dag i kirkenvidnede, at Anne Hanskone havde levet som en ærlig og gudfrygtig dannekvinde på alle måder (s.437a) og ikke kunne beskylde hende for andet, 'Indtill thend misdeder Ved naffn Elenn Clemidz Som bleff brennd for Varde thend 14 Novemb 1614 haffde hinde beklikkitt oc Wdlagt for throldom for hindis Hosbunnd Varritt saa hart paa hinde thil Varde Byeting, for saadan gierning Wilde di giffue oc gjøre hinde en guod sags Vinde ther Aff'.

Dernæst fremlagdes *'hindis grandes Kundschaß som Thomis Matzen i Oxbøll, Jenns Sørensen, Madz Hannsen oc theris methbrødere xij mend Aar 1614 den 15 Nouemb. Wdgt. som indholde thennom att haffue Vondet Samme paa 32 Aar Samme paa 40 Aar'* at i al den tid Anne Hanskone havde boet i Oxbøl havde hun levet som en ærlig og gudfrygtig dannekvinde (s.437b) osv og nogle gentagelser, og det slutter med Niels Knudsens udsagn om, at anklagen mod Anne Hanskone skal være ugyldig i henhold til recessen. Og den efterfølgende dom slutter med:
Tha finde Vi ephther saadanne Leylighed Samme Bekiendelße Saa Wit denn forne Anne Hans Konne Anlangr macteløs Att uere, Och iche Komme hindr paa Ære Røct oc naffn thill nogenn Forhindring.

Så hermed frifindes hun.

TROLDDOMSSAG 1619 I OKSBØL - Anne Knudsdatter

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=11583183#134599,37798294> s.441a

Var skikket Anne Knudsdatter i Oksbøl hendes sendebud Niels Knudsen i Varde på den ene side og havde stævnet Niels Lassen i Borre på den anden side. Den nu henrettede Niels Ebbesen fra Vrøgum havde beskyldt Anne Knudsdatter for trolddom ved Vester Herredsting. Anne Knudsdatter vil have renset sit skudsmaal, som hun mener hendes naboer mm i Oksbøl har om hendes ærlige liv og levnet, og Niels Ebbesens beskyldninger mod hende bør ikke komme hende til skade i henhold til recessen. Der fremføres det samme vidnesbyrd om hændelsen ved Oksbøl bæk som i sagen mod Anne Nielskone fra Kjelst, hvor de rørte i vandet med nogle pinde (s.441b) og at hun skulle have været i 'rode' med Niels Ebbesen m.fl.

Dommen er med undtagelse af navn identisk med frifindelsesdommen for Anne Nielskone i Kjelst. Så Anne Knudsdatter frifindes også.

TROLDDOMSANKLAGE I VEJERS 1619 - Anders Andersen

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=11583183#134599,37798286>

20 november 1619

Var skichitt Anders Anderßen i Weiers hanns Wiße bod Niels Knudsen i Warde Paa thend ene och hagde hid i Rett steffnid Niels Lassen i Bort paa denn Anden side, For in Udlegelße och Bekiendelße hand Noge Cort thid for Ledenn till Wester herrizting for houreffther haffr ephther enn mißdeder mund Wed naffn Niels Ebißen Aff Vrøgum Som for Sine misgierningr er heden Retted huilche mißdeder eblantt andett Løgen Actig och Wsandferdig att haffue berobtt och paa Løgenn forne Anders Andersen for throldom paa hans goede røgt och naffn Som Same Wdlegelße Wider schulle formelle, Huilcke Wsandferdige paasigelße forne Niels Knudsen paa forne Andr Andersens Wegne formiennt aff had och Affuinde att Ville Beuiße med Andre Erlig mends Kundschaß stock neffn theris Vinde och grande Winde haffr foreholtt sig Erlig Christelig och Well Wdi Liff Leffnett och Andre Omgjengelße inden och Uden Byes icke eller schulle beuisis forne Anders Anders att haffe Loffuet nog n Wndt eller att Vere Wederfarett er eller med nøye sandferdig Windisbøer Same misdeder Ord schulle bekrefttis formier ephther Slig Leilighed Same misdeder Paa Sigelße.

For at det ikke skal komme Anders Andersen til skade på hans ære, lemmer, liv, rygte og navn på nogen måde, er Niels Lassen og tingsvidner stævnet, så han kan forsvares i henhold til recessen. (s.433b) I en vanskelig læselig passage forstås, at Anders Andersen havde haft en uoverensstemmelse med Niels Ebbesen 'og hans folk', hvilket medførte, at Niels Ebbesen beskyldte ham for at ville andre ondt. Et tingsvidne fra Kjærgård birketing 21. januar 1614 hvor Thue Knudsen i Vejers, Søren Knudsen og Thule Gundersen og deres medbrødre, 16 'vidnemænd' over for de 8 mænd vidnede med oprakte fingre og helligåndsed, at i den tid de havde kendt 'Byemand' og nabo Anders Andersen og hans hustru Kiersten Anderskone, havde disse skikket sig ærligt og vel og ville forsvare deres ære og gode navn og rygte. Derefter fremlagdes et tingsvidne (s.434a) af samme ting den 18.februar samme år, hvor Niels Madsen i Oksby, Hans Frandsen, Dines Wraa? og Backen Simensen sammesteds med deres medbrødre 24 mænd vidnede, at Anders Andersen og hans kone Kiersten altid havde skikket sig vel på alle måder. På samme måde fremlagdes et sognevidnesbyrd af Oksby sogn 6.februsr 1614, hvor *'hederlig mand Her Knud Christenss guds ords thienner till Hoe och Ogsbye Kierke, Thue Knudssen Kierke Verge, Thulle Gundiss med fliere aff dieris med brøder'* samt hele den forsamlede menighed med samlet røst havde vidnet, at Anders Andersen og hans hustru i al den tid, de havde kendt dem, havde skikket sig som 2 ærlige, fromme, kristelige og gudfrygtige ægtefolk, som de ikke på nogen måde kiunne beskylde for andet.

Den efterfølgende dom på s.434b og 435a frikender Anders Andersen og hans hustru.

TROLDDOMSSAG fra KJELST 1619 - **Anne Nielskone**

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=11583183#134599,37798293>

20.november 1619

*en fejl for Nielskone

Søren Nielsen i Kjelst var skikket på vegne af sin moder Anne Nielsdatter*, hans 'Vise Bod' (sendebud?) var Niels Knudsen, borger i Kolding, på den ene side, og han havde indstævnet Niels Lassen i Borre på den anden side for en 'udlæggelse og bekendelse' (s.440a) han havde gjort ved Vester Herredsting 'nogen kortt thid forleden' efter en misdæder Niels Ebbesen i Vrøgum, som var blevet 'heden Rettid' for sin misgerning og som havde beskyldt Søren Nielsens moder Anne Nielskone for trolddom, en beskyldning som ikke var sandfærdig. Men Anne Nielskone mener at have et skudsmål fra naboer i Kjelst på at være leve et ærligt liv og levned. Og misdæderens løgnagtige påstande bør ikke kunne ødelægge hendes gode navn og rygte på nogen måde. Så mødte Jørgen Andersen i Tharmm/Tharanne på vegne af forne Niels Lassen og fremlagde et tingsvidnesbyrd efter forne Niels Ebbesens bekendelse af Vester Herredsting den 9 oktober 'sist forleden', som blandt andet beskriver, at denne sammen med Anne Nielskone med flere i Oksbøl bæk, (s.440b) hvor de rørte i vandet med nogle pinde og Anne Nielskone skulle have været i 'Roede' med Niels Ebbesen og hans følge, men fandtes der ikke noget bevis for. 'Ike borde Emod Recessen att komme forne Anne NielsKone Paa hindis ære Røgt och Naffn thill nogen Forhindring'.

Med tha:

Som och ephtherdi Recessen formellr Ingen Udediske meniske eller nogenn Anden som for Vonden er for nogin UERlig s... thyffue, Forredere throidkarle eller throidquinde schall staa thill throende, Enntenn i Vindisbørd eller i Ander madr, Och nødig Ville sige eller Vinde paa nogen och forne Niels Ebss same bekiendelse giortt haffr findis att haffue Veritt en misdedr som for sin throidoms bedrøff er heden Rettitt och ichi siden hans bekiendelse med nogen Vinder bestörks forne Anne Niels Kone att haffue Lofftt nogen Untt, som then(nem) skulle Vere Vederfaritt, Da findr Vii ephther sadann Leylghit same bekiendelse saa Vitt den forne Anne Niels Kone Annlanger Macteløs Att uerre. Thitt Icke Kome hindr Paa ære Røgt och naffn till nogen Forhindring.

Hermed frifindes hun for anklagen.

TROLDDOMSSAG 1619 fra GEDBJERG - **Anne Thomiskone**

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=11583183#134599,37798295>

20.november 1619

Var skikket Thomis Jensen i Gedbjerg med sendebud borgmester Niels Knudsen i Varde på den ene side, og de havde indstævnet Niels Lassen i Borre på den anden side. Årsagen var, at Thomis Jensen hustru Anne Thomiskone skulle have anvendt trolddom sammen med den nu henrettede Niels Ebbesen og hans følge. Man henviste til recessens 18. kapitel, hvori anføres, at ingen misdæders ord skulle stå til troende. Og dette burde komme Anne Thomiskone til gode i denne sag. Der føres de samme vidner som i sagen mod Anne Knudsdatter, og der henvises til samme episoder, blot med den forskel, at de rørte i vandet i Oksbøl bæk med nogle knive, og at de fik tilsammen for 4 mark smør, som de delte mellem sig.(s.442b) Sagen ender med, at også Anne Thomiskone frikendes for anklagen for trolddom. Dommen ordlyd næsten identisk med de foregående frifindelser.

Kong Christian 3.s reces (lov), kapitel 18 og 19, som siger, at ingen misgerningsmand, som er overbevist om uærlige handlinger, må tros, hvis han siger andre noget på.

TROLDDOMSSAG - HENNE - 1619 **Christen Thomisen i Houstrup**

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=11583183#134599,37798296>

4.December i Viborg Landsting

Skikket var Christen Jessen, født i Houstrup, på den ene side og havde stævnet Knud Christensen i Kløvgård og Oluf Eisen i Hennebjerg, Jens Nielsen ibm, Jens Simensen i Gammeltoft, Søren Lassen i Dyreby, Klemen Nielsen, Niels Bertelsen ibm, Niels Hansen i Over Fidde, Oluf Hansen ibm, Jørgen Knudsen i Neder Fidde, Niels Sørensen i Over Fidde og Esche Pedersen ibm, alle kirkenævninge i Henne sogn på den anden side fordi de ved Kjærgård birketing den 12.november i år havde oversvoret Christen Thomisen i Houstrup for med trolddomskunst at have taget livet af salig Mette Jeskone i Houstrup efter for dem fremlagt sigtelse og vidnesbyrd. (s.443b) Tilstede var også Hans Wistisen borger i Varde, som på Christen Thomisens vegne havde hidstævnet Mette Nielskone i Houstrup for et vidnesbyrd afgivet på birketinget den 8.oktober mod ham om, at for 10 år siden 'schulle forne Christen Thomisen och hindis modr mette Jes Konne were komett i thrette Samell och hand schulle haffue Loffuit hindr en Wnd Ferd och Om Anden Dage schulle hindis mod(ers) hastige hiden Død huorfor forne mette Niels Konne schulle

haffue Scted och beschyllt forne Christen Thomisen att hand schulle haffue giortt hindis modr dett med throldomb, Miennindis hindr att haffue wunden i sinn egen sagh Sinn broder och mand till behielpning Som schulle were forne Xsten Thomiss forfølgett thill med hindis Vinde icke att schall Vere Uden en persons Vinde Som Regnis for Ingen Vinde till meth schulle forne hindis modr paa den thid haffue hafft en selsom siugdum Som hun och i Nogen Aar tillforne schulle haffue hafft och att hun mange gange aff same siugdum schulle veritt damtt? død till Jordenn och der aff schulle vere heden død'.

Så han plæderer for, at sygdommen ikke var pludselig opstået, men havde været tilstede tidligere. (s.444a) Og han siger, at de vidnesbyrd, som Anne Michelsdatter og Maren Hansdatter havde aflagt, ikke skulle have gyldighed, fordi disse var umyndige og grundedes i 'had og avind'. Ligeledes vidnesbyrd fra Gyde Lasdatter i Houstrup, der hævdede, at hun for 8 år siden havde mistet en kvie og senere havde fået ondt i den ene fod, hvilket ikke kunne bekræftes og bevises, og han mente, at Gyde Lasdatter ikke havde haft nogen køer i 16 år, hvilket han mente at kunne bevise.

Videre forskellige vidnesbyrd som ikke refereres, da de gentages senere under sagen, der udsættes til første retsdag (snapsting) i 1620. Nogle af de ovenstående vidnesbyrd gentages også da.

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=11583183#134600,39897505>

hvor første side delvist er skadet af fugt mm og forsvundet i det øverste og nederste hjørne.

Så de første 8 linier giver ikke nogen troværdig sammenhæng, men refererer nok noget af ovenstående. Stævnet var Gyde Lasdatter i Houstrup skal for 8 år siden været blevet uenig med ham (Christen Thomisen) og så skulle hun have mistet det ene øje og fået ondt i den ene fod. Dette kunne tilsyneladende ikke bekræftes med noget troligt vidnesbyrd, og hun have ikke haft nogen køer i 16 år. Videre var stævnet Eske Laursen i Houstrup om et vidnesbyrd om, at for nogle år siden skulle Christen Thomisen have slået hans hustru, og siden skulle hun ikke have været rask, før hun døde. Forsvundet papir forhindrer en forståelse af de næste linier.

Indstævnet var også vellærde mand Hr Niels Klausen i Hennegård, der vidnede, at Christen Thomisen straks skulle være blevet mistænkt for efter Mette Jeskones død med trolddom at have taget livet af hende. (s.1b) Et sådant rygte mente han skulle bekræftes og bevises med tingsvidne, og han mente, at rygtet først opstod efter at Jens Rusch blev brændt nogle år senere (Sognepræst i Lønne Jens Hansen Rusk blev brændt i Kjærgård den 1.februar 1611). Og hvis det var kommet fra en misdæders mund, skulle det være ugyldigt som bevis i henhold til domme fra Landstinget.

Indstævnet var også de nævninge, som ved tinget 12.november havde oversvoret Christen Thomisen en fuld sag for trolddom, som mentes at være ugyldig? Ligeledes havde Christen Gundersen i Houstrup 'hidkaldet' Jørgen Pedersen ibm, Knud i Hennebjerg og Niels Knudsen ibm for et vidnesbyrd de efter Kirsten Mickels i Houstrup havde afgivet, men som hun ikke personligt havde givet på tinget og derfor blev anset for ugyldigt, skulle disse nu i egen person vidne. Formuleringen er indviklet, men jeg tror, at det skal forstås nogenlunde sådan.

(s.2a) Christen Jessen fremlagde et tingsvidne af Kjærgård birketing 1.oktober året før, hvor de 8 mænd anklagede Christen Thomisen for en vitterlig troldmand og sagde, at han tog livet af Christen Jessens moder. Og de begærede 'Kongens Jern' på ham, til hvilket Hans Hansen i Kjærgård svarede, at hvis de kunne bevise sådant, skulle de få 'Kongens Jern' på ham.

Drernæst et vidnesbyrd af 8.oktober, hvor Mette Nielskone i Houstrup havde vidnet, at for 10 år siden (1609) ved Pinsedag var Christen Thomisen en fredag aften blevet uenig med hendes moder, fordi han havde tøjret sit øg tæt ved hendes korn, og da sagde Christen Thomisen til hende: Inden i morgen aften skal du ikke sige mig mere, hvor jeg skal tøjre min øg (s.2b) og gav hende mange onde ord og lovede hende en ond færd om lørdagen, og derefter døde hendes moder Mette Jeskone i kålgården, da hun stod og gravede til kål, og det sigtede Mette Nielskone Christen Thomisen for at have gjort med trolddomskunst. Dette forløb vidnede også Mette Hanskone i Houstrup, Anne Michelsdatter ibm og Maren Hansdatter, der da tjente i Lønne præstegård, på at have oplevet og at være sandt. Gyde Lasdatter i Houstrup vidnede også ved samme ting, at hun for 8 år siden ved påsketid blev hun og Christen Thomisen uenige om hendes tøjrede ko, og da lovede han, at hun skulle ikke 'løbe så fast', og om sommeren døde hendes ko. Om vinteren fik hun en '*ond Fang i hindis Fuod och bleff wannfør der aff*', og dette beskyldte hun Christen Thomisen for at være årsag til.

(s.3a) Samtidig et vidne fra 12.november året før, hvor Eske Lauridsen i Houstrup for de 8 mænd vidnede, at for nogle år siden slog Christen Thomisen hans hustru, og dette forvandt hun ikke, før hun døde, hvilket han anklagede Christen Thomisen for.

Videre havde en hæderlig mand Hr Niels Klausen Borck og herredsprovsten Christen Høst underskrevet et brev den 6.november, hvor Niels Klausen skulle have tilkendegivet, at Hr Jens i Lønne (Rusk) skulle have udlagt Christen Thomisen for trolddom og han derfor havde holdt ham fra sakramentet, indtil han fik besked fra øvrigheden. Desuden var rygtet gået om, at efter Mette Jeskones hastige død blev Christen Thomisen anset for at have befordret denne med trolddomskunst.

Endnu et vidne fra 15.oktober ved Kjærgård birketing, hvor Christen Gundersen i Houstrup, Jørgen Pedersen, Gunde Eysen ibm, Michel Christensen, Niels Pedersen og Oluf Baadsen og deres medbrødre vidnede, at på den tid, hvor Jens Rusk i Lønne blev brændt, udlagde denne Christen Thomisen for trolddom, og siden havde dette hængt ved ham. Gunde Christensen i Klinting vidnede, at før Hr Jens udlagde Christen Thomisen for trolddom, vidste ingen af, at han var 'berygtet' for det. '*Ydermiere Olluff Frandsen i Houstrup att haffue sagt? At hand thackitt forne Christen Thomisen gaatt*'.

Videre fremlagdes et vidne fra birketinget 12. november (s.3b) året før, hvor Knud Christensen i Kløvgård, Oluf Eysen i Hennebjerg, Jens Nielsen ibm og deres medbrødre og kirkenævninge havde svoret Christen Thomisen en fuld trolddomssag på. Christen Thomisen var tilstede i retten og svor sig uskyldig i anklagerne og fremlagde et vidne fra Kjærgård Birketing 8. oktober, hvor Hans Hansen i Kjærgård, Mads Rask i Hillerslev og deres 12 medbrødre foran de 8 mænd vidnede, at Christen Thomisen mod dem havde skikket sig ærlig og vel. Et andet vidne af 17. december, hvor Christen Lassen i Lønne, P Atzersen ibm og deres 9 medbrødre svor, at de ikke havde hørt, at Christen Thomisen var berygtet for trolddom, før Hr Jens i Lønne blev brændt og da udlagde ham derfor. (s.4a)

Christen Thomisen anfører, at Hr Jens' anklager mod ham ikke er bevist og ikke bør komme ham til skade, hvortil Christen Jessen svarede mændene i de 2 vidneudsagn alene havde vidnet '*for theris p(er)son Och aff Be(meldte) Siste Vinde saa Vel som Xsten Thomiss egen bekiendelse nochsom kunde forfaris hannem for throldom sag tilfornn Att haffue Veritt berøgtid och Udlagt, Som nu paa hannem Vonditt er*'.

Dernæst var mødt forne Mette Ni(el)skone, der med højeste ed og oprakte fingre fastholdt sit vidneudsagn, og hun og sønnen Christen Jessen lagde dereshænder på Christen Thomisen og beskyldte ham for en vitterlig troldkarl, og at hans trolddomskunst og bedrag var årsag til deres salig moders død.

Med p Tha p

Saa och eptherdi forne Mette Nielskone Udtræckeligen haffuer Wonditt dett forne Xsten Thomsønn tha hand Var trædagtig? med hindis Moder schal haffue loffuid hinder enn Ufærd Att hun ichi Anden Afften schulle sige hannem huor hand schulle thøyre hans Øgh, Och dett meth thuende personers Kundscha bekrefftis, Saa forne hindis Moder strax Anden Dagen dereffter hastig er død bleffuen / Huilchitt och meth Sognepræstenn och Andre Dannemendz Kundscha befestis? hannem therefore Att haffue Veritt berøgtid Dett och udi andr made beuisis forne Xsten Thomißen Att haffe lofftt Folch Ontt Och dett thennom paa theris queg och helbred er Vederfaritt (s.5a) Och ingen nøiagtige Kundscha eller Vindisbørd hand der emod framligger thennom ichi siell Att Vere henditt som om Vonditt er, Meden mi... aff forne Vinde hand sielff fremlagde haffr Saa vel som hans egne ord beuisis hannem for troldoms sag Att Vere berøgted som formeldt staar, Saa dett ... udi saa made meth dett Anditt bestørkis forne Xsten Jeßen och Mette Nielskone och nu her for Retten meth theris Helgens eed och optagte Finghr haffr sictid och Vidkiender forne Xsten Thomißen for en Vitterlig trolld Karl thett hand meth hans troldoms Bedrøff haffr Verid Aarsag udi theris moders Død. Tha Wide Vii efter sadan leilighed ichi emod same Vindere att sige. Och eptherdi Lougen bemeller, Att om nogen mand Vidne Anden Att hand haffr forgiord hannem meth troldom och ganger hand ey Vid der sictit er Och thend der siden Alligeuell g..der och tilm..dr h(annem) dett paa ha.... (s.5b)

Tha V.... sig thend der sag giffuis med Naffn i Kierche sogne Och forne Neffninghr som udi Sognen hoß hannem Boer och best hans Leilighed Vide fordi haffr Vinde opkreffit hannem for troldoms sag Enthen Att Skiere eller schölde, Och the efter forne Vinde som nu er Vid magt funditt haffr hannem Vid theris Eed Kirche neffn offuer suoritt Tha Vide Vi ichi nogen Aarsag eller tilfald iche for same theris eed och thouff att Kunde felde, Med thend Vid magt att bliffue /

Så dermed var hans dødsdom nok afsagt.

TROLDDOMSSAG - Maren Knuds i SKØDSTRUP i 1620

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=11583183#134600,39897510> v.side

Hvor Jens Nielsen i Gedbjerg på den ene side har stævnet Knud Hansen i Skødstrup på den anden side for en erhvervet 'uendelig dom' han i landstinget den 6. november 1619 over KH's hustru Maren Knuds. (s.6a) Thi denne dom mener han burde være uden gyldighed, fordi de gerninger hun var beskyldt for, var '*hinde Lougligen Offuer beuist*'. Knud Hansen havde indstævnet lille Peder Jensen i Øster Vrøgum, Christen Jepsen i Vester Vrøgum, Jens Mogensen i Øster Vrøgum og deres medbrødre nævninge fordi de ved Kjærgård birketing den 24. december 1619 skulle have svoren Maren Knuds en trolddomssag på, og den mente Jens Nielsen (s.6b) at skulle '*Wed Magt att Bliffue*'.

(s.7a) Derimod havde Knud Hansen i hans hustru Marens nærværelse stævnet Knud Olufsen i Vrøgum for et vidnesbyrd han ved forne birketings snapsting, hvor han havde vidnet, at Maren Knuds med trolddomskunst havde taget livet af af hans broder Michel Olufsen, og Michel Olufsen havde også under sin sygdom anklaget Maren Knuds derfor. (s.7b) Dernæst skulle 'noksom være at bevise', at forne Michel Olufsen skulle være død af naturlige årsager, måske en blodsygdom som hans fader også døde af. Deslige stævnet Søren Bodsen i Skødstrup for at have vidnet samme dag sammen med Jens Nielsen på, at Maren Knuds skulle have påkastet Søren Bodsen en sygdom i benene og taget livet af 2 stykker kvæg ('Nød'), men Maren mente, at sygdommen i benene var noget som fandtes i slægten, da både hans fader og søster havde haft lignende. Og det burde ikke komme Maren Knuds til skade på hendes liv og ære. Stævnet havde Jens Nielsen i Gedbjerg også...?? (s.8a)

Så fremlagde Knud Hansen et vidnesbyrd fra 6. november, hvor han havde stævnet Las Madsen i

Hesselmed mølle for en 'udlæggelse' han havde gjort ved Kjærgård birketing den 30.sept.1614 efter en misdæder Johanne Villadz kone i Skødstrups ord, og samtidig stævnet Peder Andersen i Varde for en udlæggelse gjort til Varde Byting samme år den 22 November efter en misdæder ved navn Elline Clemidz, samt ligeledes da stævnet Mads Jessen i Ho og Mads Jensen ved Sønder side for 2 udlæggelser, den første efter en misdæder ved navn Karen Simensdr for et udsagn til birketinget den 27.jan.1615, den anden efter en misdæder ved navn Maren Pedersdr ..g..p.nde hindis m..d?? Havde også stævnet Niels Lassen i Borre for en udlæggelse ved Vester Herredsting 9 okt 'sist forleden' efter en misdæder Niels Ebbesen i Vrøgums bekendelser om Maren Knuds. Men i henhold til recessen bør alle disse bekendelser fra misdædere ikke have nogen gyldighed ('findis mactesløs'). (s.8b) og ikke komme hende til skade på nogen måde. Dernæst fremlagde Knud Hansen et af Adtzer Christensen i Skødstrup, Ebbe Frandsen i Markskel, Thomis Jensen i Gedbjerg, Backen Madsen og deres medbrødre 12 mænds brev og dateret Skødstrup den 8.Oktobre 1619, i hvilket de 'kiendis' at forne Maren, Knud Hansens hustru i Skødstrup, barnefødt i Oksbøl i Aal sogn af ærlige forældre både på fædrene og mødrene side, at have skikket sig som en ærlig dannekvinde på alle måder før en misdæder, som er brændt, beskyldte hende for trolddom. Side 9a synes at gentage med en meget sjusket skrift, at de rejste beskyldninger mod Maren Knuds ikke burde have gyldighed, og Niels Olufsen, Knud Olufsen og Søren Bodsens med ed og oprakte fingre sværgede, at hun med trolddom skulle have truet Michel Olufsen på hans liv og Søren Bodsens på hans øksne ikke var rigtig.

Med Tha (s.9b) (sjusket skrevet og temmelig 'krøllet' formuleret)

Den tidligere landstingsdoms nystævning kan efter det skete 'ikke have megen anke'.

Og da Adtzer Christensens og hans medbrøders brev ikke var tinglæst eller 'varsel forpasset?' finder dommerne det ugyldigt ('mactesløs att Vere') ... og så er resten næsten uforståeligt, men måske bliver sagen udsat 6 uger ?! Ja -

<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=11583183#134600,39897574> side 68b
Var skikket Jens Nielsen i Gedbjerg. Efter opsættelse i 6 uger havde han stævnet Pe(de)r Jensen i Øster Vrøgum, Christen Jepsen, Jens Mortensen ibm og deres medbrødre kirkenævninge i Aal sogn fordi de til Kjærgård birketing den 24.December 1619 skal have svoret Maren Knuds en trolddomssag på, som burde være gyldig. Deslige stævnet Knud Hansen i Skødstrup og hans hustru Maren. Knud Hansen havde derimod stævnet Knud Olufsen i Vrøgum for det vidnesbyrd, han havde afgivet på snapstinget i Kjærgård birketing, hvor han havde vidnet, at Maren og 'hendes selskab' med trolddomskunst havde taget livet af hans broder Michel Olufsen etc... (en gentagelse af det tidligere anførte på disse første næsten 2 sider).

Nu havde Hans Hansen i Kjærgård på Knud Hansens vegne hidstævnet Oluf Knudsen i Børsmose ### (s.69b) Las Madsen i Hesselmed mølle, Hans Jepsen i Oksbøl, Poul Smed ibm og Mads Hans?sen i Vrøgum for at gentage deres vidneudsagn fra forne ting *'paa forne Maren Knuds Vondett haffr ephther nogen ord som en Misdedr Johan(ne) Viladzdr i schøstrup skulle haffue thald med forne Olluff Knudsen paa forne thing for Sex Aar siden (1614) den dag hun for hindis misggierning bleff brend formellindis Att forne Jahan Villadz dathr skulle haffue be...it aff forne Olluff Knudsen Att hand ville giffue hindr th..t thill hun thog Liffitt aff hans Søn Mikell Ollufsen Som hun och Maren Knuds skulle haffue giortt och Att dj skulle haffue giortt forne Olluff Knudsen thend Siugdom, som Var i Hans hus? hand och hans Folk Laa Udj Mi..tte ... Vinde ephther en død Misdæders Att skulle Vere Vondett, och Ike med hindis eyen bekiendelse eller med nogen S.... eller quindis Vindisbørd Sadan ord skulle bekrefftis ...'* ***

Ligeledes var hidstævnet Hans Pedersen i Broeng for et vidnesbyrd, han til tinget 4. februar mod/med? forne Jens Nielsen efter en død mands mund ved navn Therkil Jensen i Broeng, som han under sin sygdom skulle have bekendt for Hr Niels Philipsen, hvor flere folk skulle have været tilstede, (s.70a) og havde hørt Therkil Jensen tale alene med Hans Pedersen om, om en død mands udsagn var lige så godt som intet udsagn. Desuden havde/var? hidstævnet Kirsten Knuds i Vrøgum om sit vidneudsagn fra forne ting om, at Maren Knuds med trolddom skulle have taget livet af et øg hos hende og hendes husbond Knud Olufsen og, at det var af had og avind. Desuden var hidstævnet Mads? Bertelsen af Mosevrå og Niels Jepsen i Gedbjerg for et vidnesbyrd de havde givet om, at sidste Skt. Ibsdag (25.juli) skulle Jens Nielsen og Maren Knuds var blevet uenige om hendes ko, som Jens Nielsen havde taget i hus, og straks derefter skulle Jens Nielsen være blevet syg. Og Jens Nielsen skulle have mistet 2 ungnød og om Maren Knuds tog livet af dem, vidste de ikke. (s.70b) En uforståelig passage.

Endnu var hidkaldet Rasmus Nielsen i Fredtoft om et vidnesbyrd til forne ting 10.december sidst, at Maren Knuds med trolddomskunst skulle have mælken fra hans køer og gjort dem og gale, så de havde stået og skrabet i jorden, men han kunne ikke 'navngive', hvornår hun skulle have gjort det. Desuden skulle det vel kunne være, at en ko, som ville have tyr, kunne brøle og skrabe i jorden. *'Endogh thet Icke med throldom skulle were giortt'*. Item havde hidkaldet Mads Backensen i Borre om et vidnesbyrd efter den afdøde

Therkil Jensen i Broeng, som for 12 år siden skulle have anklaget Maren Knuds for at have været med til gøre ham syg. (s.71a) Hidstævnet også Niels Olufsen i Børsmose for et vidnesbyrd om, at han skulle have hentet sin broder Michel Olufsen syg hjem fra Aal præstegård, og denne døde 8 dage efter, og at Maren Knuds og hendes 'selskab' skulle have taget livet af ham, uanset? at Michel Olufsen kunne være død af naturlige årsager, hvilket nærmere skulle bevises ved tingsvidne af hans egen fader Oluf Knudsen

i Børsmose og flere af hans bymænd. Straks efter at Michel Olufsen var begravet, skulle 5 af Oluf Knudsens folk være blevet syge, og lidt derefter blev også en del andre blevet syge længe, bl.a. deres hyrdedreng. Men det burde ikke umiddelbart komme Maren Knuds til skade på sin ære og sit liv, hvis ikke det kunne bevises med vidner. (s.71b) Dernæst fremlagde Jens Nielsen et tingsvidne af Kjærgård birketing den 7.jan. hvor Knud Olufsen foran de 8 mænd havde vidnet, at da hans broder Michel Olufsen kom syg hjem fra Aal præstegård, anklagede han Maren Knuds og hendes selskab havde forårsaget hans sygdom, som han døde af inden 8 dage, og at de gjorde det med trolddom og djævelskunst. Desuden anklagede Knud Olufsen Maren Knuds for sidste år at have taget livet af et øg, som han havde givet 12 daler for, med trolddom og djævels magt. Desuden et tingsvidne fra 10.dec.1619 fra Niels Olufsen, født i Børsmose, (s.72a) som gentager det foregående om broderen Michels sygdom mm. Derefter en gentagelse af ### med til-føjelsen fra 1614: *'Och thet hørde och saae, dett første Johan Villadtz Kone i Skiødstrup Kom Ind Paa Thinget Ragte hun Olluff Knudss i Børstmoße hindis haand Och bad for gudz schyld hand Ville giffue hinder dett thill hun thog Liffuit Aff hans Søn Mikell Olluffsen (s.72b) Som Hun bekiende Att hun och Maren Knuds i Skiødstrup gjorde. Johan Villadz Konne ydermier tha same thid Att haffue bekienddt Att di gjorde forne Olluff Knudss(en) den Siugdomb som Var i hans hus som hand och hans Folk Laa Udi for Folk Schulle Ike Mistenke tennom for Mikell Olluffsens død'*.

Videre et tingsvidne fra birketinget 30.sept.1614 hvor misdæderen Johanne Villadskone bl.a. bekendte, at Maren Knuds dreng hed Biørnn og at hun selv, Anne Thomiskone og Maren Knuds med deres trolddomskunster tog livet af Michel Olufsen i Børsmose, fordi han rørte om i hendes kærne, og at de satte en harve ud på vejen foran Hans Pedersens søn i Broeng, så 'hesten Sprang bienen thou steder sønder på hannem', men de ville have gjort det på Hans Pedersen selv i stedet for sønnen. Endvidere tog de livet af en stud for Hans Hansen i Skødstrup for en *'gamill Threschoff Som hand lantte aff hinde, for hand Ike kunde fange thend Igenn'*. Endvidere at have (s.73a) taget livet af en øg fordi han ikke ville age Knud Hansens *'PuøBe thill haffuit'*. Endvidere at de 3 med deres trolddomskunster at have gjort Jens Nielsens hus skade *'hand hagde fangett Paa hans Crettur Kornn och Mielkind'* ?? Ligeledes havde hun bekendt sammen med Mae (Maren?) Nielskone i Ho, Maren Knuds og Anne Thomiskone med trolddomskunster tog mælken fra Rasmus Nielsen i Fredtoft i 2 år og fordærvede hans køer.

Et tingsvidne fra birketinget 4.febr fra Hans Pedersen i Broeng, at han den 22 februar 1607 i Broeng var sammen med Hr Niels Philipsen og da meddelte Therkil Jessen ibm, at natten før omkring kl.11 hvor han lå alene i sin lille stue, kom der 4 gående ind til ham, som lignede kvindfolk, og den ene var Maren Knuds i Skødstrup, og de tog først fra ham hans *'Maall (s.73b) Och Melle Att hand Kunde Ike Robe eller thale Paa Folk i hußett Saa thog di hannem aff Sengen och da sagde hand Att di hagde en Throldoms Instrument Som di Vend om kring med och pintte hannem Skrekelig och Sagde thill hindr Andenn Lader oß ... Sette Werge Att Wii kunde faa Liffitt Aff hannem, Hannen galler strax Saa Skall Vii bortt och døde forne Therkill Jensen Paa Thredie dag Ther ephther Aff Same siugdomb'*.

Ligeledes et tingsvidne fra birketinget den 10.december 1619 hvor Mads Backensen i Borre havde vidnet, at omtrent 12 år før ved Skt.Pedersdags tid (22.febr) var han hos den syge Therkill Jessen i Broeng 3-4 dage før han døde, og TJ fortalte ham om mødet med Maren Knuds. Endvidere fremlagde Hr Niels Philipsen et forsegleet brev skrevet i Aal kirke 9.januar 1620, i hvilket han (s.74a) skriver, at Therkil Jessen havde tilkaldt ham for at modtage sakramentet, og så gentages forløbet fra tidligere med den tilføjelse, at efter at have taget ham ud af sengen havde lagt ham på et bord (*'Skiiffue'*) under den videre seance.

Dernæst et tingsvidne af birketinget 7.januar hvor Søren Bodsens i Skødstrup vidnede, at Maren Knuds havde lovet (s.74b) ham en ond færd, og den fik han også, idet hun havde påkastet ham den skade, han havde i sine øjne, da han i sidste kornhøst var *'Slett bind'*, men det blev dog noget bedre med det ene øje, og det havde hun gjort med djævels magt. Og med det havde hun også taget livet af 2 af hans nød.

Desuden et tingsvidne af 4.febr hvor Kiersten Knuds i Vester Vrøgum vidnede, at sidste år da hun kørte til mølle, kom Maren Knuds i Skødstrup til hende på høvejen ved tornebusken og lagde sin hånd på den ene øg og strøg på den, og siden trivedes den aldrig siden. Hun pinte den og tog livet af den med trolddomskunst.

Endnu et tingsvidne hvor Mads Bertelsen i Mosevrå og Niels Jen?sen i Gedbjerg vidnede, at (s.75a) ved Skt Ibsdag tog Jens Nielsen i Gedbjerg en af Maren Knuds køer i hus, og straks derefter kom Maren efter koen, og de kom i skænderi, hvor Maren sagde, at Jens Nielsen ikke skulle 'bode' deraf, og straks derefter blev han syg og mistede 2 ungnød; om Maren Knuds tog livet af dem, vidste de ikke. Men ved tinget sigtede han Maren for at have gjort det med trolddomskunst.

Et andet vidne fra tinget den 10.dec.1619, Rasmus Nielsen fra Fredtoft, svor at Maren havde taget mælken fra hans køer og gjort dem *'Oredtz och galle'*, så de stod og brølede og skræbede i jorden.

Et tingsvidne af 4.februar hvor Anne i Markskel vidnede, at hendes salig husbond Bertel Frandsen i Markskel havde anklaget Maren Knuds for at have forårsaget hans sygdom, hvoraf han senere døde.

Et tingsvidne fra 10.december hvor Jens Nielsen i Gedbjerg havde stævnet Anne? Nielskone i Markskel *'for hindis Sandhed Att Vinde om thett Var hindr Icke fuld Virchlig Att først Paaskeer Syff Aar, Da thog Bertill Frandsen i Marskiell Knud Hansen i Skiødstrup hans øg i hus Som gik Paa Bertell Frandsens Kornn och om forne Knud Hansen och Maren Knudz i Skiødstrup icke same thid Kom ephther same øg och gaff nogin Skiennsord och Lofftt Att forne Bertell Frandsen schulle Alderig thage hans øg i Hus Miere, och om Bertell Frandsen Icke Inden xiiij Dage ther ephther War i Kierkegaard'*. Og da svor Anne Nielskone den

dag for tingsdom og vidnede, at det var på alle måder gået sådan til. Ligeledes fremlagde Hr Niels Philipsen et forsejlet brev skrevet i Aal kirke den 9.januar, hvori anførtes, at Maren Knuds havde holdt sig fra sakramentet i 5 år, efter at hun var blevet udlagt af en misdæder. *'Thend 28 Nouemb. 1619 Kom hun thil Sacramentett Epther en V....lig Landstingsdomb hun haffde forhuerfftt Nyeligen tillfornn. Framdielis i rette lagde ett Raadstoffue Vinde Aff Warde Raadhus aar 1614 thend 9. 10 och 11 Nouembris Epther Elline Klemindz hindis bekiendelße Wdg(ange)tt huor Udi hun Eblantt Andett haffr bekiendt Att Maren Knudz i Skiødstrup hindis Dreng hiede Skaade. Thernest hindr Att haffue bekiendt Att hun forne Maren Knuds Saa Well som fliere Var med och thog Liffitt aff Her Peders Barnn i Varde Theth forne Maren Knudz Var med hinde Udi dieris selschab thill Edels Udi Hiede nogen Aar siden forledin och haffde med thennom theris Drenge och da gjorde di dheht ... med theris throidoms Konster thilhobe och Dieffuels magt Att huis Fisk ther Var Udi Fiilsø Udi threi samfeld Aar paa thend side thill Welb. S. hertug stafferschoffs Land dett Andett och thredie Aar thill thend sønder Land Enttenn thill Fiddi eller thill Søehuß och thett gjorde di Aff theris Udyd med same theris throidom'.*

Elline Klemids havde videre bekendt at være med til at tage livet af Mads Hansen i Oksbøls kreaturer og endvidere gjort ham skade på hans korn, og med til det havde hun Maes Anne, Gunder ved Billumvad, Cidsel Pers i Oksbøl, Maren Knuds i Skødstrup og Niels Ebbesen i Vrøgum, deres *'Capptien och Rodemester'*, og han var oppe ved m..en (s.76b) med en *'Thagkierffue'??* og ville smide den i m..en, og så faldt den fra ham og ned Mads Hansens korn, og så visnede hans korn og blev fordærvet.

Endvidere bekendte hun, at hun sammen med Gunder ved Billumvad, Anne Thomiskone på Gedbjerg, Maren Knuds i Skødstrup, Birgitte Niels Rimsmeds hustru med flere havde været forsamlet hos Gunder kort tid efter, at Christen Lange kom til Hesselmed, og da tog de 'al magt fra' Christen Langes kalve, så de efter den dag ikke kunne leve. *'Noch i Rette lagde En Maren Pers Dathr Niger pande hindis bekiendelse Som hun gjorde ther hun bleff forhørtt Udi Bredemuøße Udi Gott folkis Neruerlse Anno 1614 thend 19 Octobris. Som eblandt Andett formeller hinder att haffue bekiendt Maren Knuds i Schiødstrup, Kierstine Throldhouffuelmshindis Dreng hiede Slug, Anne Sørenis i Oxbøll hindis Dreng hiede Sparre, Maren Xstens hindis Dreng hiede Suale och Maren Pers Drs egen Dreng hiede Falk. Di haffde Verritt thell samil och Kiernit i houffgrobstrøm? och fich di huer dem første gang thou mark Smør. Item hindr att haffue bekiendt Att da for En syff Aar Sidenn Var hun och Alle hindis Roede och selschab Paa Middislette Och dantzett, Som Var Kierstine Throldhuollems, Appelons Karen Som løb Altid Udi bagh, Maren Knuds i Thoff och hindis Dathr Anne Sørenis Som Var Bruden och Morttenn Nielsen (s.77a), Johanne Lauridz Kone i Weyers, Anne Thomiskone i Giedberg, Maren Knudz i Skiødstrup, Johane VillandBis i Skiødstrup, Dorreti Laurizkone i Muoßwraae. Mortenn Nielsen førde Blußen och Anne Giedberg Red Bruden, och med Var Maren Niels Kone i Hoe och flyde Morttenn Nielsen denn Viin, hour hand fich thett Viste hun Icke'.*

Endvidere fremlagdes en bekendelse som Niels Ebbesen i Vrøgum skulle havde afgivet på Hennegård den 9.oktober 1619, hvor han bekendte, at han 'kærnede' i Enge? sø sammen med Anders Andersen i Vejers, Anne i Gedbjerg, Knud Hansens kone i Skødstrup, hvor de rørte i vandet med nogle knive og fik derved tilsammen for 4 mark smør, som de delte imellem sig.

Videre fremlagdes en kopi af en bekendelse fra Apelones Karen, som hun skulle have afgivet i Ho 25.januar 1615, hvor hun bl.a. bekendte, at hun havde været med til at danse på Aal kirkegård for 7 år siden. Med hende var Maren Knuds i Skødstrup og Maren Lauridskone.

Videre et tingsvidne fra 24 december 1619 fra birketinget, hvor Per Jensen i Vrøgum, Christen Jepsen, Jens Mortensen og deres medbrødre og nævninger svor Maren Knuds en fuld trolddomssag på. (s.77b) Dertil svarede Hans Hansen (Kjærgård), at han og Oluf Knudsen og andre dannemænds vidnesbyrd vil bevise, at der har (tidligere) i Oluf Knudsen hus været svær sygdom, hvoraf hans søn Michel Olufsen døde. Og ikke fordi Maren Knuds havde været årsag dertil.

Fremlagdes et tingsvidne af 4.februar af gamle Oluf Knudsen i Børsmose, at på Vor Frue dag (2.juli) næst efter Skt. Hansdag blev hans søn Michel Olufsen begravet, og kort efter blev både 5 af hans folk og et par dage senere han selv syg indtil Riber Marked. Desuden vidnede Christen Bertelsen i Børsmose, at samtidig blev hans hustru og 2 af hans børn syge, og en måned senere vidnede Søren Jensen i Børsmose, Jens Hansen, Oluf Hansen, Christen Christensen, Las Nielsen og Hans Pedersen, at dette var rigtigt. (s.78a)

Nu var Maren Knuds tilstede ved retten og vidnede med ed og efter 'svær formaning', at hun var aldeles uskyldig og 'ubrødig' i trolddomskunst, hvortil Jens Nielsen svarede, at forne Søren Bodsen *'thilfornn her haffr Veritt och for same sin schade udi hans Øyen forne Maren Knuds Sictid och beschøltt Som opsettelßen therom formeller, Efttersom hand och till thingi hinde forbeschøltt haffr, Och nu frameschid Aff forne Maren Knudz och Hans Hanßen om hun hafde noen louglig stockeneffn eller Sogne Vinde huor med hun kunde beuiße sig Erligen och Christelign Att haffue skichitt og forholditt, Och ingen fremlagd breff, Meden her for Retten tilstede Var forne Knud Olluffßen och Niels Oluffßen, Som med theris paalagte hendr? vid theris høigt helgens eed och opragte Fingr, Sictitt beschøltt och Vidkiendis forne Maren Knudz for en Vitterligh Troldquinde Att Vere, Och att hun med hindis troldoms Konst och bedrøff (s.78b) Hagde tagitt Liffuid Aff theris S. Broder Michel Olluffßen, Som om Vonditt ehr, Och effter sliig leilighed saatte forne Jens Nielsen i alle Rett Om same Vinder och neffninghrs eed ichi findis Sandferdig och Rett Att Vere, och borde Vid magt att bliffue'.*

Med p Tha

Saa och effterdi forne Knud Olluffsenn och Niels Oluffsen theris Vindere, Indholder forne S! Michel

Oluffsen, hordrlig att haffue Clagit offr forne Marin Knudz for hans Siugdom och død huilchitt meth Anden Vinde saa vell som och forne Johann Villatz Kones bekiendelsse bestørckis, Och forne Knud Oluffsen och Niels Oluffsen therfore til thingi haffr forne Marin Knudz beschøltt Saa Vel som och her Idag for Retten meth højste Eed och paalagde hender hinder sictitt haffe, forne (s.79a) Søren Bodsønn och tilforn effter opsettelBis indhold hinde Udi lige made for sin schrøbelighed udi sin Øyen haffr beschøld Som med siunlig gierningh befestis, Bemeltt Hans Persens Vinde om forne Therkild Jenssens siugdom och slag? meth Matz Backenßen Saa Vel som och præstens Kundschaß bestørks thett forne Therchil Jensen Altid Indtill sin Død er bleffuen Vide Och Clagitt paa forne Marin Knudz Som hand Siunlig hafde ...it meth theris troldoms Instrument sadan schade Att haffe hannem paaførtdt, Och alle forne Vinder, Om forne Marin Knudz Unde gierningh med hine Andre bestørkis och bekrefftis, Saa och meth forne femb mißdedres UdleggelBer som en Endeel med sadan Vinde om hindis Bedrøff stemmer offr ens, befestis, Och med Sogne prestens Kundschaß beuißis hinde langsomelig thid effter (s.79b) Sadan UdleggelBer fra Sacramentit sig att haffue Endeholditt, Och Ingen Vindis Børde der emod framlegis ey eller meth stockeneffn eller Sogne Vinder beuißis forne Marin Knudz sigh Erligen Att haffue Skickitt och forholditt. Tha Wide Wi effter sadan leilighed ichi emod same Vinder hid steffnitt er att sige, Och effterdi Lougen bemeller Att om nogen mand Vider Anden Att hand haffr forgiord hannem med throidom, Och ganger hand ey Vid der sictitt?, Och den ther sictter Alliguell gi..er och thil moder? hannem dett paa haande?, Tha Veier? sig den der sag giffis meth neffn i Kierchesogen, Och forne neffninger som udi sognen? hoß forne Marin Knudz boendis er och haffr Veritt opkreffuitt hinde for troldoms sag, enthen Att Skiere eller schølle, Och (s.80a) The Vid theris Eed haffr hinder Kierche neffn offrsuoritt Vide Vi ichi nogen Aarsag eller tilfald thennom for same theris eed och thoug att kunde felde.

SLUT

Hvilket jeg udlægger som en stadfæstelse af en tidligere ved tinge afsagt dom for udøvelse af trolddom. Og hun er sandsynligvis hurtigt derefter blevet brændt på bålet.